den, en door miskenning te zijn gebleven, mij later met een zeer bedenkelijk gelaat onder vier oogen verzekerde, — naar zijne meening mij reeds tussschen *Wahaaij* en *Aroe* een prooi der haaijen had moeten doen worden.

Met de koorts, en eenen Djogoschen pangeran, reeds voor verscheidene jaren naar *Banda* gebannen, die benevens zijne moeder, drie vrouwen en eenige kinderen naar *Ambon* werd opgezonden, in de kajuit gelogeerd, keerden wij, den derden dag na onze aankomst, naar *Amboina* terug. Gedurende de zes weken onzer afwezigheid was het daar niet beter geworden en ik kwam zieker terug dan ik was vertrokken.

J. F. G. Brumund.

AANTEEKENINGEN EN BESCHOUWINGEN

BETREKKELIJK DE ZEEROOVERS EN HUNNE ROOVERIJEN IN DEN *INDISCHEN ARCHIPEL*, ALSMEDE AANGAANDE *MAGINDANAO* EN DE *SOOLO-ARCHIPEL*.

J. A. A. Gregory.

Wanneer men zijne aandacht vestigt, op de bij voortduring plaats gehad hebbende zeerooverijen in de wateren van *Celebes*, *Borneo*, *de Molukko's* enz., hoe steeds de kleine handel, door het aanwezen van zeeroovers, werd belemmerd, de visscher en landbouwer, bij het rustig uitoefenen van zijn bedrijf, werden opgeligt en weggevoerd; als men daarbij den toestand nagaat, waarin die vreedzame lieden werden gedompeld, dan wordt men inderdaad tot diep medelijden bewogen. Zij, die, van hunne jeugd af aan, de vrijheid gekend hebben, die zich steeds onledig hielden, met het drijven van handel, het uitoefenen van visscherij, landbouw of dergelijke, die zich rustig, tevreden en gelukkig achtten op hunne geboortegrond, te midden hunner betrekkingen; — zij zien zich onverwachts beroofd van hun middel van bestaan en van

hunne vrijheid, — worden door zeeroovers opgeligt, losgerukt van hunne betrekkingen en hun huisgezin, — worden gedoemd tot slavernij, aan de roeibanken gebonden, en gedwongen, het werktuig te zijn der zeeroovers in het plegen hunner onmenschelijke handelingen en euveldaden, waarvan zij, helaas, zelven de hardheid ondervinden. Weigeren zij, dan worden ze niet zelden van het leven beroofd, gepijnigd of geslagen; als het slagtoffer van de zucht tot het spel der zeeroovers, worden ze dan de prijs van deze, dan van gene rooverhoofden. Zoo zwerven ze jaren lang op zee rond, beroofd van alles en van het vooruitzigt, immer hunne betrekkingen weder te zien, gebukt onder de grootste ligchaams pijnigingen, ontberingen en zielesmart, en eindelijk verkocht of verruild op ver afgelegene oorden. Voorzeker, men moet die ongelukkigen beklagen — maar tevens is het natuurlijk en pligtmatig, dat alle middelen, in het belang der menschheid, van den handel en visscherij, worden in het werk gesteld, om de zeeroovers en hunne euveldaden tegen te gaan, hen zoo mogelijk te vernietigen en de ongelukkige gevangenen te verlossen, opdat de kust- en eilandbewoner zijn bedrijf rustig kan uitoefenen.

Krachtige maatregelen werden dan ook in 1843 en in dit jaar genomen; er werden oorlogsvaartuigen ter opsporing en vernietiging derzelve uitgerust. Het mogt die vaartuigen, onder aanvoering van den kapitein Luitenant ter zee *J. F. A. Coertzen*, in 1843 gelukken 36 roovers vaartuigen en twee schuilplaatsen derzelve te *Tanah-Djampea*

en *Kalatoea* te vernietigen, 27 slaven te bevrijden, zes roovers gevangen te nemen en een groot aantal van het leven te berooven. Het bleek vervolgens, dat deze roovers te *Magindanao* en in den *Soolo-Archipel* te huis behoorden.

Onder bevel van den Luitenant ter zee der 1ste klasse *J. W. Stoll*, kommandant Z. M. Stoomschip *Phoenix*, werden zeven roovers vaartuigen in de wateren van *Sumanap* vernietigd, 24 roovers gevangen genomen, 9 hunner gevangenen verlost, terwijl geheel de overige bemanning haar graf in zee vond. Deze roovers behoorden te *Tjingal* en *Troessan* te huis, twee niet ver van elkander gelegene plaatsen, ten zuiden van *Passier* en ten noorden van groot *P. Laut* op de Zuid-oostkust van *Borneo*.

Onder bevel van den Luitenant ter zee 1ste kl. *J. W. F. Frucht* werden 29 slaven bevrijd, welke van *P. Pinang*, vroeger door roovers van *Sekana* (bij *Lingen* gelegen), waren opgeligt en weggevoerd.

In dit jaar gelukte het de vaartuigen, onder bevel van den Luitenant ter zee der 1ste kl. *F. H. R. 't Hooft*, na ijvervolle nasporingen, eenige slaven te bevrijden, een 37 tal inlandsche schepelingen van de verongelukte Nederlandsche kustvaarders *Chandelie* en *Egel*, gedeeltelijk in zee, aantetreffen, anderen van den onder-koning van *Potta*, waar zij reeds tot den slavenstand gedoemd waren, alsmede van den koning van *Reo* op te eischen; terwijl aldaar ook nog vier uit de handen der zeeroovers ontvlugte personen gevonden,

en allen behouden naar *Soerabaija* overgevoerd werden.

Tevens kan men ook niet onopgemerkt laten de verrigtingen in 1843, onder bevel van Captain *H. Keppel of H. B. M. Ship Dido*, tegen de zeeroovers bij *P. Marandum*, *Zuid Natunas*, *P. Serhassan* en vooral op de *Seribas*-rivier. Genoemde Captain, de berigten ingewonnen hebbende, dat de magtigste zeeroovers op de Noordwest-kust van *Borneo* van de *Seribas*-rivier kwamen, en vereenigd eene magt van 120 praauwen, bemand met 40 en 100 man, in zee konden zenden, zoo besloot hij eene expeditie van gewapende sloepen en barkassen de rivier optezenden en hen in hunne nesten aantetasten.

De *Seribas* rivier is gelegen circa 21 mijlen benoord-oosten *Sarawak*. Verscheidene malen hadden de aangrenzende vorsten getracht hen te overwinnen doch vruchteloos. De drie hoofdplaatsen der roovers waren te *Paddie*, *Pakoo* en *Rembas*. Van deze was *Paddie* de grootste en 100 Eng. of 25 Duitsche mijlen van de rivier gelegen; de twee overige plaatsen waren op nagenoeg gelijken afstand doch op andere takken van de *Seribas* rivier. Het bevel dier expeditie werd opgedragen aan Luitenant *Horton*, met eene magt van 95 officieren en manschappen, benevens 300 inlanders, door de hoofden aan de kust tot hulp bij de expeditie aangeboden. Na vele moeijelijkheden, omzigtigheid en tegenstand, gelukte het eindelijk deze magt, het versterkte *Paddie* te overmeesteren en geheel te vernielen, zoodat de

roovers zich onderwierpen en verklaarden voor immer afstand te zullen doen van het plegen van zeerooverij; daarna begaf men zich naar de versterkte plaatsen *Pakoo* en *Rembas*, welker bewoners, bewust van hetgeen *Paddie* was te beurtgevallen, zich tevens onderwierpen.

Voorzeker is hun hierdoor bereids eene aanmerkelijke schade toegebragt en hebben zij de overtuiging gekregen, dat van onze zijde krachtdadige maatregelen worden te baat genomen, en men steeds op hunnen ondergang bedacht is: hieraan mag men het dan ook toeschrijven, dat in dit jaar, in vergelijking met vroegere jaren, deze wateren niet zoo verontrust en er ook niet zoo vele menschen opgeligt en weggevoerd zijn geworden.

Wanneer men de sedert de laatste jaren afgenomene verhooren der uit de handen der zeeroovers ontvlugte personen en die van de zeeroovers zelven raadpleegt, dan merkt men gereedelijk op, dat de meeste roovers - vaartuigen, welke de wateren der *Molukko's*, van *Celebes* en *Borneo* komen verontrusten, te *Magindanao* en in de *Soolo-Archipel* te huis behooren, die als de magtigste moeten worden aangemerkt; volgende alsdan de *Tabellorezen*, *Tonkoers*, die van de *Seribas* rivier en *Sekanoers*, terwijl die van *Balangigni* de beruchtste en meest gevreesde schijnen te zijn.

De plaatsen, welke door hen, gedurende den tijd dat zij op roof uit zijn, worden bezocht, om hunnen behaalden buit te verruilen, te verkoopen of te verdeelen, alsmede de schuilplaatsen, waar zij zich van levensmiddelen, enz. voorzien, hun-

ne vaartuigen schoonmaken en repareren, zijn zoo menigvuldig, en het aanzijn van oorlogsvaartuigen, in de wateren alwaar zij zich ophouden, is op de eene of andere wijze, door hunne verschillende verstandhoudingen zoo spoedig bekend, dat men niet kan verwachten, hen daar te ontmoeten, te overvallen of te vernietigen. Veeleer moet men eene ontmoeting met hen aan toevallige omstandigheden toeschrijven; dewijl men niet kan veronderstellen, dat zij het durven wagen, voorbedachtelijk hunne magt met weerbare oorlogsvaartuigen te meten; — hiervan toch hebben zij reeds de krachtdadige uitwerking ondervonden.

De schuilplaatsen in onze wateren, alwaar zich de zeeroovers nu en dan, alsmede in de kwade mousson, ophouden, om zich van levensmiddelen, drinkwater en brandhout te voorzien, hunne praauwen ophalen, schoonmaken en repareren, zijn, zoo als boven gezegd is, menigvuldig. Die, welke ten dien einde het meest door hen bezocht worden, zijn, blijkens getuigenis van ontsnapte gevangenen en zeeroovers zelven, *Setiendjang*, een eilandje op de N. W. kust *Borneo* benoorden *Tandjong Dato;* in de *Spernundes;* op *Tambakoela* bij *Kapaposan; Landjoekang*, eenige mijlen bewesten *Groot Barring; Doijang-Doijangan*, een der drie gebroeders bij *Makasser* enz. Op *Selonda* en *Tlot-eiland*, Z. W. zijde der *Goenoeng Apie*, de kleine baai *Oere* op *Sumbawa*, de N. O. kust van *Comodo*, *Pangrabowang* op de N. W. kust van *Floris; Bombo*, *Barie Towa*, *Batoe Sopoe*, *Makoerie*, *Mauwara* op de Noord kust

van *Floris* (*Mangarij*), *Tanah Djampia*, *Kalatoea* bezuid-oosten *Saleijer*, *P. Koesing*, een eilandje voor *Satonda*, enz. Onder deze worden, *Pangrabowang*, *Barie*, *Makoerie*, *Tanah Djampia* en *Kalatoea* als hunne voornaamste schuil- en verzamelplaatsen opgegeven. De verschillende namen, welke de zeeroovers aan de plaatsen en eilanden geven, welke zij bezoeken, en ook alleen als zoodanig bij hen bekend zijn, maken het moeijelijk, met derzelver ligging bekend te geraken. Na vele nasporingen gelukte het mij in dit jaar, volgens aanwijzingen van den *Radja Boenga*, een onderworpen roovershoofd, en den gewezen roover-officier *Sobani*, te vernemen waar *Pangrabowang*, *Barie*, *Makoerie* en andere plaatsen lagen; en wanneer ik de mij gedane mededeelingen omtrent de eerste plaats vergelijk met die, welke de Luitenant ter zee der 1ste kl. *F. H. R. 't Hooft* de baai *Laboeang Boadjak* noemt, dan is er hoegenaamd geen twijfel of deze baaijen zijn een en dezelfde, welke door den eenen *Pangrabowang* en door den anderen *Laboeang Boadjak* genoemd wordt. Deze is eene der voornaamste hunner schuilplaatsen. De Luitenant ter zee der 1ste kl. *F. H. R. 't Hooft*, kommanderende in dit jaar de divisie vaartuigen tegen de zeeroovers, en van *Reo* op de noordkust van *Floris* (*Mangarij*) om de west koersende, vernomen hebbende, dat in de baai *Laboeang Boadjak* de roovers zich gewoonlijk ophielden, zoo begaf genoemde bevelhebber zich met Z. M. Stoomschip *Hekla* derwaarts, volgens aanwijzing van den inlandschen gids *Inamat* van

Bima. De baai wordt van de westzijde door *P. Boadjak* en *P. Kanassier*, en aan de noord- en oostzijde door de vaste wal van *Floris* bepaald; tusschen deze eilanden is een goede doortogt voor kleine vaartuigen of praauwen. Z. M. stoomschip *Hekla* ankerde aldaar in 13 vadem, peilende:

P. Boadjak van Z. 63° W. tot N. 64° W.
piek op *P. Boadjak* Z. 82° W.
Noord-oosthoek *P. Kanassier* N. 3° O.
een hoek op het eiland *Floris* N. 18° O.
de Z. O. hoek der baai Z. 61° O.
de waterplaats Z. 83° O.

en bevond voor de middags breedte 8° 29′ Z. breedte, en voor de herleide Tijdmeters-lengte 119° 50′ O. Volgens genoemden officier is de baai gemakkelijk te vinden, brengende men het noordelijkste der eilanden op de N. O. hoek van *Comodo* W. t. N., waarna men O. t. Z. regt op de baai aan stuurt. De grond loopt langzamerhand glooijende op, van 29 tot 13 vadem, en men zag geen blijk van gevaar. Na met eene sloep eene halve mijl diep de baai ingeroeid te hebben, landde men bij eene vallei, alwaar men eene zeer goede waterplaats bij eenen waterval, in een haventje van 50 voet lang en genoeg diepgang voor praauwen hebbende, aantrof, met het heerlijkste water.

Men ontwaardde, landwaarts ingaande, dat er verscheidene woningen gestaan hadden, en uit de groene kleur van een 50 tal rijst-zeven, welke men bij de waterplaats vond, kon men opmaken, dat dezelve nog niet lang geleden vervaardigd wa-

ren. Tevens trof men er verscheidene graven aan. Van de toppen der bergen heeft men een ruim uitzigt op zee; de baai moet voorzeker als eene bijzondere geschikte schuil—en verblijfplaats der zeeroovers aangemerkt worden. *Barie* is gelegen tusschen *Pangrabowang* en *Reo* aan eene rivier; *Towa* bij de eerste hoek beoosten *Potta; Batoe Soepa* bij de 4de noordelijkste hoek beoosten *Towa; Makoerie* is een eilandje gelegen in eene baai, waar achter zij zich verschuilen; de westhoek dezer baai heet *Batoe-manoe.*

Het eiland *Tanah Djampea* is gelegen ten zuiden van *Saleijer* en nog al van eene aanmerkelijke uitgestrektheid; aan de zuidwest- of zuidzijde heeft men de zoogenaamde rooversbaai, eigenlijk geheeten *Kambarragkie*, (bloementuin of lusthof der godinnen), en, 10 vadem peilende, het rotsachtige eilandje buiten de baai. West in de zuidhoek der baai Z. t. O. ½ O. heeft men eene goede ankerplaats.

Deze baai is omgeven van schilderachtige bergen, allen met de heerlijkste boomsoorten begroeid (meestal kanarie boomen), hier en daar door rotsen gevarieerd. De oostelijke inham was de schuilplaats der roovers, alwaar men twee riviertjes aantreft, en alwaar de roovers in 1843 door de onzen overvallen werden; de noordelijke inham is mede tot bijna achter in bevaarbaar, en heeft eene straat voor kleine vaartuigen welke aan de N. W. zijde van *Tanah Djampea* uitkomt.

Kalatoea is eene voorname verzamelplaats der

roovers; hier bouwen zij nu en dan vaartuigen; hunne benting, aan de westzijde gelegen, werd in 1843 door de onzen vernield en de zich daar bevindende vaartuigen werden genomen; later vond Z. M. brik *de Arend* aldaar wederom praauwen in aanbouw, welke vernield zijn geworden.

Voor eenen aanval tegen weerbare oorlogsvaartuigen behoeft men geene vrees te koesteren; dit ligt geheel buiten hun doel, hetwelk zich bepaalt tot rooven en wegvoeren van menschen, het maken van buit, zonder dat hun leven daarbij in de waagschaal wordt gesteld. Getuigen hieromtrent de ontmoetingen, welke met hen hebben plaats gehad, hoe zij, alhoewel in groote magt vereenigd, steeds alle pogingen in het werk stelden om te ontvlugten. Zoo trachtte in 1843 een zeventiental groote rooversvaartuigen, gelegen bij het rif van *Teterang* (Z. W. hoek *Boneratte*), op het naderen, Z. M. stoomschip *Hekla* in allerijl te ontkomen; in de maand April van dat jaar vertoonde zich een 32 tal rooversvaartuigen voor *Bonthain*, terwijl eenigen bezig waren met het nemen van eenen padoeakan, maar op het naderen van eene enkele kruispraauw en eenige andere praauwen van de wal, terwijl het vuur van het fort aldaar een rooverspraauw raakte, namen zij onmiddelijk allen de vlugt. In Augustus jl. werd een zestal roovers praauwen, waaronder drie groote en drie kleine, allen sterk bemand en te *Balangigni* te huis behoorende, nabij *Boeton* door Z. M. brik *Postillon*, onder bevel van den Luitenant ter zee der 1ste kl. *J. C. Cämbier*, aangetroffen, maar dadelijk stelden

zij alle middelen ter ontvlugting in het werk; het gelukte evenwel Z. M. brik *de Postillon* eene groote praauw in den grond te schieten, en de overigen aanmerkelijke schade toe te brengen, terwijl men gedurig menschen over boord zag werpen.

Ook inlandsche zeevarenden, zooals de tripang-visschers, hebben hen meermalen afgeweerd en op de vlugt gedreven.

Het is alleen bij eene toevallige en gedwongene ontmoeting en in zee, dat zij, als geene uitkomst ziende, eenen hardnekkigen, woedenden, aan dolheid grenzenden tegenstand zullen bieden; doch als men hen in hunne schuilplaats aantreft, verlaten zij al spoedig hunne vaartuigen, nemen de wapenen mede en gaan, na eenigen tegenstand geboden te hebben, het land of het gebergte in.

Ook de wijze, waarop zij gewoonlijk menschen rooven, getuigt zulks mede. Indien zij namelijk eene plaats in het oog hebben, worden kleine sampangs met 3 en meer menschen door hen afgezonden, die schijnbaar visschende en als niet bij elkander behoorende, de kust of praauwen naderen; middelerwijl zenden de buiten het gezigt gebleven vaartuigen eene sterke bende, op verren afstand van de plaats, waarop zij het gemunt hebben, aan den wal, die, steeds ongemerkt, door de bosschen en wildernissen, langs het strand voorttrekt en dan eensklaps, wanneer de kans gunstig is, van de land- en zeezijde, de bewoners insluit, die met eenig bedrijf aan het strand of op zee bezig zijn, en door deze list hun zelden ontkomen.

Een onderworpen hoofd der roovers, *Radja Boenga* genaamd, een man, die, wegens zijne belangrijke bewezene diensten, in de aanwijzingen der schuilplaatsen van zeeroovers, voorleden jaar, vooral in de roovers baai of *Tanah Djampea*, (door hem mij opgegeven te heeten *Kambarragkie*) (bloementuin of lusthof der godinnen), getoond heeft het volste vertrouwen te verdienen, heeft mij te zeer overtuigd en met de handelingen der zeeroovers bekend gesteld, dan dat ik immer zoude kunnen veronderstellen, dat zij den moed zouden hebben een weerbaar oorlogsvaartuig aantevallen. Integendeel, zegt genoemde *Boenga*, zoo lang zij nog van riemen en zeilen voorzien zijn, zullen zij, uit vrees voor het verliezen van hun leven, trachten te ontvlugten en zoo mogelijk zich achter klippen en reven verschuilen, waar geene vaartuigen van eenigen diepgang kunnen naderen; alleen in zoodanige gevallen, als hun zulks mislukt, verdedigen zij zich tot het uiterste.

De uitwerking van hun geschut is van weinig beteekenis, ten minste tegen eenen oorlogsbodem; gewoonlijk zijn zij met twee stukken geschut, eenige lilla's, buksen of geweren, pieken, klewangs en assingaaijen gewapend; slechts sommigen hebben eene zwaardere wapening, waarvan het maximum, zoo verre uit de afgenomene verhooren is nategaan, 16 stukken bedraagt. Zij kunnen, wegens het geringe en soms bijna onbruikbare aantal stukken van verschillend kaliber, dan ook geen geregeld vuur daarstellen. De druiven-trossen, waarvan zij zich bedienen, zijn bij elkander

gebonden steenen, en de grootste voorraad kruid, welken men aan boord hunner praauwen gevonden heeft, bedroeg slechts 100 ℔.

Dat het bekruisen der wateren, alwaar zij zich steeds vertoond hadden, in 1843 en in dit jaar bereids hun vrees heeft ingeboezemd en heilrijke gevolgen heeft gehad, is eene onbetwistbare waarheid. Immers zijn de berigten, betrekkelijk het zich vertoonen van rooversvaartuigen in de verschillende wateren en het opligten en wegvoeren van menschen, niet zoo menigvuldig geweest als vroeger. Den divisie-vaartuigen in dit jaar mogt het, niettegenstaande de meest ijvervolle nasporingen, niet gelukken, hen in hunne bekende schuilplaatsen aantetreffen of elders te ontmoeten. De rooverijen in *de Molukko's* in dit jaar zijn van weinig beteekenis, in vergelijking van vroeger, en mogen veeleer worden aangemerkt als strooperijen, welligt door hare eigene kust- of eiland-bewoners. Vroeger was het eene zeldzaamheid, wanneer de tripang-visschers van *Nieuw-Holland* of *Nieuw-Guinea* niet op hunne terugreis naar *Celebes* verontrust of vervolgd werden; dit jaar echter zijn, uitgezonderd de praauwen van eenen zekeren *Pato* en *Manganbare*, op hunne terugreis verontrust of achtervolgd geworden, en zijn zij allen behouden aangekomen. Ook volgens een twaalftal uit de handen der zeeroovers ontvlugte personen, welke den 1sten Julij jl. te *Koba* (oostkust *Banka*) zijn aangekomen, blijkt het, dat slechts een aantal van vijf rooversvaartuigen, te *Balangigni* te huis behoorende, zich gedurende eenige maanden tus-

schen *Banka*, *Billiton* en *Borneo* heeft opgehouden. Men mag dus veronderstellen, dat zij zich gedeeltelijk verspreid hebben en naar hunne nesten zijn teruggekeerd.

De stoute en met overleg gepaarde wijze, waarop de hierboven bedoelde twaalf personen uit de handen der *Balangignische* roovers zijn ontsnapt en op den 1sten Julij te *Koba* zijn aangekomen, vind ik te waardig en te schoon, om hierbij tevens niet kortelijk medegedeeld te worden.

Een vijftal rooversvaartuigen, welke zich in dit jaar in April op de oostkust van *Banka* hebben vertoond, schijnen zich een maand of vier in die wateren opgehouden en bezig gehouden te hebben met op verschillende plaatsen menschen weg te rooven. Hunne praauwen opgevuld zijnde met geroofde menschen, begaven zij zich naar een zeker eiland, (den ontsnapten gevangenen onbekend) alwaar de gevangenen en de behaalde buit onder hen verdeeld werd. Tot nu toe waren de geroofden steeds gebonden, naauw bewaakt en was hunne voeding slecht geweest; de roovers schenen thans, met hunne buit te vreden, voornemens te zijn naar hunnen verblijfplaatsen terug te keeren. Ten gevolge dezer verdeeling, werden onder anderen van de gevangenen *Moessa*, *Oenting* en *Smail* van *Banjermassing*, bij de rivier van *Koeta Ringies* (oostkust *Borneo*) in handen der roovers gevallen; *Oessin*, *Koeboet* (welke naderhand aan boord overleden is), *Sonot*, *Laut* en *Kamsa* van *Koerauw*, gevangen genomen bij *Panghaun* nabij *Koba*, doch *Laut* in de zee van *Boeding* op de kust

van *Billiton;* *Killum* en *Pokam* van *Tamandalan* (*Makasser*), in de nabijheid gevangen genomen; *Passo* en *Sapar* van *Nieuw-Brussel* (oostkust *Borneo*), gevangen genomen nabij *Batoe Titi* oostkust *Borneo*, tusschen *Mattam* en *Koeta Ringies;* en *Smail* van *Billiton;* in de nabijheid gevangen genomen;—op dezelfde praauw ingescheept, welke, bemand met 65 koppen en gewapend met een stuk geschut en verscheidene handwapens, gevoerd werd door den *Panglima Toijon* en den *Radja Koemboek.* Later ging de *Radja Koemboek*, bij de ontmoeting eener vijfde praauw, welke hij tegen eene sampang en vijf slaven had ingeruild, met 35 man over, zoodat op de praauw van *Toijon* nog 30 roovers overbleven.

De gevangenen hadden getracht, het vertrouwen der roovers te winnen en werden sedert deze verdeeling beter behandeld; — zij waren niet meer gebonden, mogten vrijer rondloopen, werden minzamer toe gesproken, en hun werd verzekerd, dat zij weldra aan wal zouden gaan, — bij voortduring moesten zij echter steeds blijven door roeijen.

De roovers, welligt door het naderen en nabijzijn van hun verblijf, zorgeloos ten opzigte hunner gevangenen geworden zijnde, bekommerden zich weinig om hen, en waanden zich zeker in het gerust bezit van hunnen verkregenen buit. De gevangenen intusschen hadden, onder hunnen hoofd-aanlegger *Moessa*, die het langst gevangen was geweest, het plan gevormd, om, zoodra de gelegenheid zich aanbood, te ontsnappen, hetwelk door de roovers, die geen Maleisch verstonden, niet werd bespeurd. —

De roovers, door vermoeidheid afgemat en zorgeloozer dan vroeger, langzamerhand in slaap gevallen zijnde, hetwelk ook door den roerganger nagevolgd werd, zoo rekende *Moessa* het gunstig oogenblik daar, om zich te bevrijden van het meer en meer naderend ongelukkige lot, hetwelk hun te wachten stond. Het was omstreeks 's avonds ten 8 ure, geheel donker, toen *Moessa* te kennen gaf, de poging tot ontsnapping te wagen.

Moessa beveelt thans aan *Ramsa*, een jongen van elf jaren, in stilte al de wapenen van de slapende roovers weg te nemen; sluipende en voorzigtig maakt dat kind zich er van meester; *Moessa* berooft intusschen den *Panglima* van de zijne, terwijl de gevangenen zich thans met dezelve wapenen. Ziedaar een dertigtal geharde mannen, die reeds het lot hunner gevangenen bepaald, en, door hunne wapenen, wie weet hoe vele gruweldaden gepleegd hadden, door een kind, in eenen magteloozen staat gebragt en de middelen tot verdediging hun ontnomen. *Moessa* valt het allereerst met eenen klewang op den *Panglima* aan, en doorboort hem driemaal de borst. — Door het geweld worden de overige roovers wakker, en grijpen onmiddelijk naar hunne wapenen, doch te vergeefs. — Ontsteld blijven zij zitten, en te gelijker tijd loopen de gevangenen met hunne wapenen op hen toe, en in korten tijd zijn zij, die hunne gevangenen eenen voortdurenden slaven-arbeid hadden toegedacht, door hunne eigene wapenen afgemaakt. Het mogt slechts aan zes hunner gelukken, hunnen gewissen dood, door over boord te springen, te ontkomen.

De overige drie praauwen in hunne nabijheid bespeurden wel, dat er het een of ander gaande was, doch durfden, welligt uit vrees voor hunne eigene gevangenen, niet te naderen, maar deden geweerschoten, die wegens de duisternis geen letsel aanbragten.

Zie daar hen thans meester van het vaartuig, dat hen binnen weinig tijd zoude brengen ter plaatse, alwaar alle hoop tot verlossing vervlogen zoude zijn. Zij zijn met zelfvoldoening bezield, dewijl zij door deze daad eene weldaad in het belang der menschheid hebben verrigt, en tevens met vreugde, dewijl de hoop en het vooruitzigt bij hen herleeft, tot de hunnen terug te kunnen keeren.

Maar waar bevinden zij zich? dit is geen hunner bekend, — evenwel ontzinkt hun de moed niet. Een hunner, *Oessin* genaamd, van *Koerauw*, biedt zich aan en neemt het op zich, op goed geluk naar *Banka* te stevenen; de zon en de moesson zijn hem alleen tot gids, en het mogt hem gelukken, na 27 dagen, het vaartuig op de kust van *Koba* te brengen. Welk een oogenblik van vreugde moet dat voor hen geweest zijn! Bevrijd van de kluisters der slavernij en met de gelukkigste vooruitzigten! — Welk eene zelfvoldoening voor den inlander *Moessa*, die de hoofdaanlegger dezer stoute daad was, — eene daad, voorzeker waardig aan de vergetelheid ontrukt te worden.

Alhoewel het kruisen en de verrigtingen van Z. M. schepen in deze wateren, vooral in de laatste jaren, de zeerooverijen aanmerkelijk beperkt en onbetwistbaar heilrijke gevolgen gehad hebben, desniettemin, heeft men de overtuiging, dat zij nog

niet volkomen zijn afgeschrikt en niet geheel deze wateren hebben verlaten. En, wanneer men in aanmerking neemt, dat eene ontmoeting derzelve met oorlogsvaartuigen, vooral in den vervolge, waarop zij nu bedacht zijn, als een toeval mag beschouwd worden, dan zal men welligt, om zekerder maatregelen te bewerkstelligen en beter tegen derzelver voortdurende enveldaden gewaarborgd te zijn, doelmatiger handelen, hen in hunne nesten zelve aan te tasten, *Bolangigni*, *Seassie*, *Tonkel*, *Simoeloe* en andere verblijf- en stapelplaatsen te vernietigen, en de Sultans van *Soolo* en *Magindanao* op eene krachtdadige wijze te straffen voor de zeerooverijen, waartoe zij, zoo al niet zelven vaartuigen uitrusten (hetgeen echter niet te betwijfelen valt), ten minsten de onder hun gebied staande bevolking noodzaken zulks te doen en op roof uit te gaan.

Eenige aanteekeningen, betrekkelijk den *Soolo*-Archipel en het zuidelijk gedeelte van *Magindanao*, zullen welligt niet ondienstig zijn hieronder te laten volgen.

Het eiland *Magindanao*, eene oppervlakte beslaande van plus minus 1680 vk. mijlen, kan staatkundig verdeeld worden in drie deelen, als het Spaansche gebied, het gebied van den Sultan van *Magindanao* en dat der *Illanos*.

De hoofdplaats van het Spaansche gebied, *Samboangan* geheeten, is gelegen in 6° 53′ N. br. en 122° 9′ 30″ O. L.

In het *Nautical Magazine* N°. 4, 1843 komt het volgende van den kapitein van het Engelsch schip *the Ann*, betrekkelijk *Samboangan* voor:

» De ankergrond voor de stad is niet goed. Daar de grond vuil en de bank stijl is, worden vele ankers verloren en gebroken; wanneer men echter met de localiteit bekend zal zijn, zal er weinig gevaar voor deze ongelukken bestaan. Ik heb hier viermaal geankerd in de laatste 18 maanden: de eerste maal verloren wij een anker, de ketting brak, terwijl wij het trachtten op te halen, en de laatste keer, bragt ons anker twee andere ankers op. Verscheidene andere ankers zijn verloren en gebroken op hetzelfde tijdstip en de *Warrens* van *London* haalde, kort voor dezen tijd, twee andere ankers te gelijk met het zijne, even als wij gedaan hebben, op, waarvan het eene woog 20 of 30 cwt. Deze gevallen toonen de natuur van den ankergrond aan.

Regt voor de stad en op eene diepte van 14 tot 18 vademen, schijnt de grond zamengesteld te zijn uit groote rotsblokken en hier zijn al die ongelukken gebeurd, welke mij bekend zijn. Tegenover iederen hoek van de stad, het fort aan den oostkant, en de kerk aan den westkant, wordt de grond meer effen. Sommigen houden het er voor, dat er voor het fort een betere ankergrond is, wanneer men daar op 17 of 18 vademen ankert; maar het wordt als een algemeene regel door de kustvaarders bevestigd, dat overal langs dit gedeelte van *Mindanao*, van af de punt *Caldera*, de grond modderig is, wanneer men dieper komt dan 12 vademen. Deze diepte echter voor *Samboangan* is nader bij het land; met 50 vademen ketting zal een schip in zeven vademen water achter zijn anker opdraaijen en zal alsdan niet meer dan

een halve kabellengte van de zandbanken verwijderd zijn.

Echter is er bijna geen gevaar van in die rigting aftedrijven; het getij is zeer sterk, gewoonlijk van 3 tot 4 knoopen, en de rigting van het land nemende. Het is daarom noodzakelijk om voor twee ankers te vertuijen. Indien een schip bij het zwaaijen een onklaar anker krijgt, dan zal het zekerlijk drijven; van 18 of 20 vademen water-diepte wordt het hier dadelijk dieper tot 30 of 35 vademen en, alhoewel dit een te diep water is, om voor een schip te ankeren met ketting kabels, hebben evenwel de meeste, die dit gedaan hebben, altijd hunne ankers terug gekregen, hetwelk ten bewijze strekt dat de grond daar meer effen is.

De provisien, die men te *Samboangan* kan verkrijgen, zijn buffels, kippen, vruchten en ijams (eene soort van aardappelen); en in de winkels kan men verscheidene kleine artikelen voor het gemak en de consumtie koopen; alles, behalve de vruchten, is duur. Een kleine buffel of kalf, wegende 2 à 3 cwt. kost zes dollars; zij zijn zeer mager en het vleesch is zeer droog.

Kippen vindt men niet in grooten overvloed: maar over 't algemeen kan men eenige dozijnen krijgen; de prijs voor vreemdelingen (daar zijn voor alles twee prijzen te *Samboangan*) is van 2½ tot 3 dollars per dozijn; ijams 2 en 3 dollars per picol. Vruchten, bestaande in annanassen en pisangs, zijn er altijd in menigte en vrij goedkoop, even als kokosnoten. Het water is uitmuntend en gemakkelijk te verkrijgen. Het loopt achter het strand in een mooijen stroom, maar

wanneer men niet 's morgens vroeg vult is het troebel: al de vrouwen wasschen er iederen dag in en doen de modder opborrelen; echter bezinkt het spoedig. Wij hebben altijd ons hout op de *St. Crux*-eilanden gekapt, hetwelk, naar ik geloof, de meeste schepen doen. Daar is echter overvloed van op het geheele eiland en men heeft mij verteld, dat er sommige soorten van zeldzame hoedanigheden zijn, waarvan evenwel voor het tegenwoordige geen voordeel wordt getrokken.

De stad *Samboangan* bevat omtreeks 6 à 8,000 inwoners, waarvan misschien 20 Europeanen zijn, voornamelijk ambtenaren.

De Gouverneur is een luitenant-kolonel van het Spaansche leger en men zegt, dat er omstreeks 200 soldaten zijn, het grootste gedeelte militie: de anderen zijn bannelingen van *Manilla*, die hier naar toe gebragt worden. Bij hunne aankomst vormt men ze tot soldaten en ik geloof, dat zij dit hun geheele leven lang blijven, ten ware zij kunnen ontsnappen, zoo als velen doen.

Daar is ook een station van kanonneerbooten, tot beteugeling van de zeeroovers van *Soolo* en *Mindanaö*; omtreeks 200 menschen zijn hiertoe in dienst, gecommandeerd door een luitenant van het Spaansche leger. De andere zee- en land officieren, met uitzondering van een kommandant der artillerie, zijn kleurlingen uit de stad.

De weinige handel die er gedreven wordt verdient naauwelijke vermelding. Eenige praauwen van *Soolo* komen gewoonlijk dwars over, medebrengende Beche de mer of misschien eene kleine hoeveelheid stofgoud

of vogelnestjes, welke verruild worden tegen katoenen goederen, die van *Manilla* worden aangebragt. Ik geloof dat er geen uitvoer van voortbrengselen van het land zelve bestaat, hetwelk niet voortspruit uit gebrek aan onvruchtbaarheid of eene slechte ligging, maar toeteschrijven is aan de vadsigheid en den weinige geest en energie van het Gouvernement, het-welk op de geheele bevolking invloed heeft."

Op ander halve mijl afstand, bewesten *Samboangan*, is het spaansche fort *Caldera* gelegen, waarbij eene veilige ligplaats voor schepen is in 4 vadem, en waar de schepen kunnen repareren.

Z. M. brik *Siewa* in 1840, onder bevel van den kapitein luitenant ter zee *Jordaan*, zich te *Samboangan* bevindende, deelt mede, dat de zeemagt aldaar bestaat uit 10 kanonneerbooten, ter wering der zeeroovers van *Soolo* en *Magindanao*, welke met een zes ponder en 4 een ponds draaibassen gewapend zijn. Alhoewel deze vaartuigen goed kunnen roeijen en zeilen en dikwijls met de roovers slaags zijn geweest, is het hun echter nog niet gelukt een enkelen roover te nemen. Weinige inlichtingen heeft de overste, zich aldaar bevindende, betrekkelijk de plaatselijke aangelegenheden der *Soolosche* en *Magindanaosche* zeeroovers en derzelver schuilplaatsen kunnen inwinnen; hij deelt slechts mede, dat men aldaar niet veronderstelde, dat de Sultans van *Soolo* en *Magindanao* zelve rooversvaartuigen hadden, doch dat deze plaatsen de rustpunten waren van alle de roovers uit den geheelen Indischen archipel; dat de geroofde menschen en goederen aldaar werden verruild

of verkocht, en zij zich aldaar ook wederom van kruid, amunitie, enz. konden voorzien. De geruchten daaromtrent liepen echter zeer uiteen, terwijl door eenen koopman aldaar aan genoemden kapitein luitenant ter zee gezegd werd, dat hij de zeeroovers van *Magindanao* zelve, voor de gevaarlijkste hield.

Het Spaansche Gouvernement schijnt, volgens den overste, met de vorsten van *Soolo* en *Magindanao* tamelijk wel bevriend te zijn; ten minste is het zeker, dat somtijds Europesche kooplieden die plaatsen bezoeken, om te handelen, er bevond zich toen te *Samboangan* eene brik ter reede, welke te *Manilla* te huis behoorde en onder *Solooscche* vlag voer. Men acht zich echter te *Samboangan* noch van den land- noch van den zeekant veilig, daar men zegt omringd te zijn van slecht volk, en men beschouwde die van *Baselan* de gevaarlijkste.

Het ware te wenschen, dat de Spaansche regering ophield, zulk een onverschillige aanschouwer te blijven, en niet zoo slapeloos toeliet, dat de rooverijen, op haar eigen grondgebied en in hare nabij- worden gepleegd; iets, waartegen zij voorzeker, als in nabijheid der zeerooversnesten, door hare meerdere bekendheid met dezelve, het beste zoude kunnen waken, om hunne magt te fnuiken.

Magindanao, de hoofdplaats van het gebied van dien naam, is gelegen op 7° 12′ N. br. en 124° 30′ O. l., aan den linker oever van de rivier *Pelangij*, nagenoeg ander halve mijl van de daarvoor gelegene ondiepte voor de monding, en waar de *Melampij* in dezelve valt. De *Pelangij* heeft, volgens *Forrest*, eene breedte als de *Theems* bij

London - bridge. De *Melampij* heeft slechts de helft dier breedte. Hooger op bij *Kabantallan* loopt een tak der *Pelangij*, de *Tamantakka* genaamd, naar zee en ontlast zich aldaar 3/4 mijl bezuiden de monding der *Pelangij*. Voor de *Tamantakka* heeft men met hoog water drie, en voor de *Pelangij* twee vadem; echter is het binnen komen der *Pelangij* gemakkelijker dan dat der *Tamantakka;* voor beide staat eene baar, welke echter voor de *Pelangij*, als beter voor het aanschieten der westelijke zeeën beschut, minder is, dan voor de *Tamantakka*.

Van de zuidpunt van den ingang van de *Pelangij* of *Magindanao* — rivier steekt een zandbank uit, welks uiteinde men, om eene goede ankerplaats te hebben, in een moet brengen, met het Z. W. gedeelte van *Bunwood*, liggende men alsdan in 15 vadem. Voor de baar staat 10 vadem en dan heeft men onmiddelijk 2 vadem; binnen dezelve 2½ soms 3 vadem met laag water, verder de rivier op. Op eene kwartmijl van *Magindanao* is de rivier klippig en kunnen aldaar vaartuigen van 12 voet diepgang niet passeren; voor de plaats heeft men wederom 2½ vadem. De aan den oever gelegene huizen, welker aantal slechts weinigen bedraagt, vormen eigenlijk *Magindanao*, hetwelk evenwel met de even daar bezuiden gelegene plaats *Selangan* gebonden is, alwaar men het versterkte paleis van den Sultan en verscheidene forten heeft; het aantal huizen schat *Forrest* op 300.

In de Z. W. moesson, wanneer er vele regens vallen, heeft men zoet water tot aan de baar, de

sterkste stroom is met de eb 4 mijlen; alsdan gaat het tij zelden de rivier op. Het hoogste water is circa twee dagen na volle maan, 's morgens ten 8 ure.

Gedurende de oostmoesson is het 's avonds ten 9 ure hoog water en loopt het tij tot een mijl boven *Selangan* met eene driemijls vaart. Het verval van water is nagenoeg zes voeten.

Op de hoek, alwaar de *Melampij* in de *Pelangij* valt, is een fort gelegen, *Kotta Intang*, genaamd. Hetzelve is van eene groote uitgestrektheid, met palissaden ter hoogte van 25 voeten omgeven en bestrijkt beide rivieren; het heeft vier bastions, waarop zes en acht ponders zijn geplaatst, en is overigens met lilla's gewapend; de ingang is aan de landzijde, waar achter zich eene menigte huizen bevindt. Het is hier, volgens *Forrest*, dat hunne vaartuigen worden gebouwd, voor den handel en tot het plegen der zeerooverijen. *Sech Abdulrahim bin Mohamat Bawazer*, - welke 12 jaren gevangen is geweest bij de roovers van *Magindanao*, — zegt, dat tevens de roovers vaartuigen aldaar uitgerust worden door den *Radja Dato Kaija*, zijnde een Arabier in Maleisehe kleeding; — dat het getal vaartuigen aldaar door hem geschat wordt op 1800, die jaarlijks in vieren verdeeld op roof uitgaan; al het geroofde wordt aldaar gebragt en aan den *Radja* afgegeven en verzameld; daar de handel uit ruilhandel bestaat zoo wordt het geld bewaard, tot aankoop van amunitie. Deze vorst schijnt in eene bijzondere goede verstandhouding te staan met den radja van *Bonneratte*, (een eiland ten zuiden van *Salijer*), dewijl

de rooversvaartuigen van *Magindanao* zich derwaarts begeven ter bekoming van inlandsche passen, van waar zij zich alsdan naar *Sincapoer* begeven om kruid en lood te koopen.

De baai van *Pollok*, circa 7 mijlen benoorden de monding der *Pelangij*, heeft eene zeer goede ankerplaats; bij de hoek van *Pangan* begint het gebied der *Illanos*, berucht wegens hunne zeerooverijen; hier werd het scheepsvolk der Engelsche fregatten *Fox* en *la Sybille*, aan de wal zijnde om water te vullen, weleer door de *Illanos* overvallen, waarbij drie man werden gedood, en de overige gevangen genomen.

Vervolgens heeft men de baai van *Loeboegan*, welke klein, doch door een rif zeer goed beschut is. Benoorden deze baai heeft men eene grootere, *Fetian* genaamd, waarin *Boengaboeng* gelegen is, de verblijfplaats van den *Radja* van *Bangalan*. De kust, welke van hier noordelijk loopt, biedt eerst bij *Toeboek* eene haven aan; de schrijver *Berghaus* zegt: »Hier is de voorname verzamelplaats der Mindanaosche vrijbuiters."

In de bogt van *Illanos* zijn verscheidene plaatsen gelegen, waarvan *Toekoran* de grootste en de zetel van den vorst der *Illanos* is. Hier bewesten komt men weder in het gebied van den Sultan van *Magindanao*.

De *Soolo*-Archipel, minstens uit 156 eilanden en eilandjes bestaande, biedt, wegens deszelfs ligging en natuurkundige gesteldheid, der bevolking de schoonste gelegenheid aan voor den handel, land-

bouw en paarlvisscherij, alsmede tot het uitoefenen van zeerooverijen, waardoor zij zich dan ook trouwens, sedert het midden der 17de eeuw en welligt vroeger, heeft gekenmerkt.

Veelvuldig zijn de gevaren en ondiepten in dezen archipel gelegen, waarop zij paarlen visschen, hetwelk eene bron van rijkdom en eene oefenschool is ter vorming van zeelieden, ter bemanning hunner vaartuigen.

Bij de beschouwing dezer eilanden ontwaart men gereedelijk, dat dezelve in drie groepen kunnen worden verdeeld, als: eene *zuid-westelijke*, *midden* en *noord oostelijke* groep, waarvan *Tawi-Tawi*, *Soolo* en *Basilan* de hoofd-eilanden zijn. Alle deze eilanden, de noordkust en gedeeltelijk de noordoostkust van *Borneo*, alsmede, zoo men vermeent, de oostkust van *Palawan* en de daar bezuiden gelegene eilanden behooren onder het gebied van den Sultan van *Soolo*, hetwelk, volgens opgave van den schrijver *Berghaus*, zich uitstrekt over eene oppervlakte van plus minus 1996 vk. mijlen. Volgens *Forrest* zijn de pogingen door de Spanjaarden in vroegere tijden aangewend, om de *Soolo*-eilanden te onderwerpen, steeds mislukt, door den voortdurenden tegenstand der oorlogzuchtige bewoners, die zich steeds als een roofzuchtig volk hebben gekenmerkt; — evenwel hebben zij in naam bezit genomen van *Tapoël*, *Sehassi* of *Seassi*, *Balangarisan* en *Pangoetaran*, hetwelk echter, aangezien er noch eene militaire noch eene priesterlijke magt op geplaatst werd, van geene beteekenis te achten was.

De *Tawi-Tawi*-groep bestaat, volgens *Dalrymple*, uit 56 eilanden, waarvan *Tawi-Tawi* en *Siboetoe* de grootste zijn; laatst genoemd eiland wordt door de roovers van *Magindanao*, blijkens mededeeling van uit handen der zeeroovers ontvlugte menschen, op hunne te huis reis dikwerf aangedaan, om slaven te verkoopen.

Tawi-Tawi is zeer hoog en kan op eenen aanmerkelijken afstand reeds gezien worden; het heeft eene oppervlakte van plus minus 15 vk. mijlen, in het binnenste zijn twee groote meeren, waarvan het meer, *Dongon* genaamd, het grootste en merkwaardigste is; er komen twee rivieren in uit; die, welke in zee stroomt, heeft 5, 6 en 7 vadem diepte, maar op de bank, vóór dezelve, staat slechts 1¾ vadem met laag, doch 4 vadem met hoog water. — De overige eilanden zijn laag of naakte rotsen. Deze groep is de minst bevolkte; men vindt er verschillende soorten en zeer goed timmerhout, en zij levert mede vogelnestjes op. — De bevolking houdt zich grootendeels onledig met de paarlvisscherij, waartoe zich aldaar, wegens de menigvuldige ondiepten, de gelegenheid ruimschoots aanbiedt.

De *Soolo*-groep is de belangrijkste van den *Soolo*-archipel; — tot dezelve behooren de eigenlijke *Soolo*-eilanden, de *Tapoël* en *Pangoetaran*-eilanden.— Het eiland *Soolo* is in acht deelen of distrikten verdeeld, welke allen echter aan de hoofdplaats ondergeschikt zijn. — De hoofden derzelve worden *Panglima's*, *Maharadja Palawan* of *Orang keijs* genoemd.

Soolo heeft eene oppervlakte van pl. min. 18 vk. mijlen met eene bevolking, volgens *Forrest*, van 60,000 zielen. — *Dalrijmple* zegt van hetzelve:

»Er zijn misschien weinig plaatsen in de wereld, aangenamer gelegen dan *Soolo*, vooral wat betreft de ligging en vorm der heuvelen, waarvan sommigen bedekt zijn met statige wouden, anderen met grasvelden, liefelijk groen, behalve op plekken, waar zij voor de cultuur zijn afgebrand, en die, door de afwisseling die zij aanbieden, meer het denkbeeld van lustplaatsen, dan van onvruchtbaarheid opwekken. Velen dier heuvelen zijn bebouwd tot aan hare toppen, en de velden zijn omgeven van brokken land met hout bewassen, en leveren een aangenaam gezigt op, waaraan alleen landhuizen, kerken en zulke decoraties van een beschaafd volk ontbreken, om een volmaakt landschap te vormen, daar de hutten, die over de landstreek zijn verstrooid, slechts flaauwelijk betere woningen vergoeden. De kust is over 't algemeen boschrijk, zoodat het geen gering genoegen voor het oog oplevert, als het ware, door deze barrière tot de bebouwde tooneelen door te dringen." Ook *Forrest* geeft eene dergelijke beschrijving van de rijke en schoone natuur van dat eiland.

De inborst der bewoners is van eenen valschen en verraderlijken aard; de middelen van hun bestaan zijn landbouw, handel en zeerooverij. — De landbouw is van eene dusdanige uitgestrektheid, dat dezelve, met betrekking tot de bevolking, te uitgestrekt mag geacht worden en meerder handen vergt. De rijst-kultuur is aldaar zeer afhankelijk van de

regens, welke in de Z. W. moesson het meeste plaats hebben, doch waarop men niet steeds volstrekt rekenen kan, zoodat de oogst dikwerf tegen slaat; van hier de handel met *Magindanao* en *Manilla*, die hen grootendeels van rijst voorzien tegen slaven en andere voortbrengselen.

Volgens getuigenis der uit de handen der zeeroovers ontsnapte of verloste menschen, doen de vaartuigen van *Magindanao*, ter roof uitgerust, op hunne terugreis derwaarts, *Balangigni*, *Soolo*, *Seassi*, *Bangha* enz. aan, om de door hen geroofde menschen te verkoopen of te verruilen, welke alsdan gewoonlijk tot den landbouw gebezigd worden. Ook bezoeken de rooversvaartuigen van de *Soolo*-eilanden zelven, met hunnen veroverden buit en slaven, *Passier*, *Koeté*, de noord-westkust van *Celebes*, *Bima*, *Boneratte*, *Tjinrana* enz. enz., en gaan wederkeerig de *Boeginesche* handelaren van *Samarinda* en *Passier* met hunne vaartuigen naar de *Soolo*-eilanden, om handel te drijven.

Het bestuur hetwelk de Sultan van *Soolo* over de bevolking der onder zijn gebied staande eilanden uitoefent, is van eenen tirannieken aard, waaronder voornamelijk die van *Seassi*, *Tapoël*, *Tawi-Tawi* en *Balangigni* gebukt gaan.

Het is eene waarheid, dat, indien de rooversvaartuigen al niet regtstreeks door den Sultan mogten worden uitgerust, de ingezetenen der eilanden gedwongen worden zulks te doen, ten gevolge waarvan de bevolking van *Seassi* en *Balangigni* zich dan ook, nagenoeg geheel, met de zeerooverij bezig houdt.

Bauwan Soeg of *Soeng*, de hoofdplaats van *Soolo* gelegen op nagenoeg 5° 59′ N. br. en 121° 13′ O. l. op de N. W. zijde van het eiland met eene bevolking van plus minus 10,000 inwoners. Hier is het verblijf van den Sultan of vorst.

Volgens den inlander *Moehalie*, welke door de roovers van *Balangigni* gevangen was genomen en uitgeleverd werd aan den vorst van *Soolo*, vindt men aldaar eene soort van versterking, bekend onder den naam van kotta (fort), met eene dubbele borstwering en van hout en koraal steenen vervaardigd, ter grootte van een half uur gaans in omtrek; voorts voorzien van vele stukken geschut, welke door hem in grootte vergeleken worden, met die van het fort *Rotterdam* te *Makasser*. Binnen deze versterking bevindt zich de dalam van den vorst.

Volgens een ander ontvlugten inlander, zouden de *Manillarezen* drie malen getracht hebben *Soolo* te veroveren, en zich de eerste maal met een schip en brik, de tweede maal met een schip, en de derde maal met drie oorlogsvaartuigen voor *Bauwan* vertoond hebben, doch vruchteloos terug hebben moeten keeren.

Volgens *Moehalie* en andere ontvlugte menschen, worden er rooversvaartuigen door den vorst van *Soolo* uitgerust en gaan dezelve, bij terugkomst van hunne rooftogten, na bij den vorst van *Soolo* al het geroofde afgeleverd te hebben, met hunne vaartuigen naar *Tonkele*, *Balangigni* en andere eilandjes, alwaar zij hunne praauwen ophalen, en gereed maken en de wapenen in de huizen bergen. Volgens den inlandschen handelaar *Tokea* van *Salijer*, welke 15 jaren bij de roovers van *Balangigni* gevangen

is geweest en in 1843 uit hunne handen is ontvlugt, alsmede volgens andere ontvlugte gevangenen, worden de rooversvaartuigen, welke te *Balangigni* te huis behooren, door den vorst van *Soolo* en door anderen aldaar van levensmiddelen enz. voorzien en wordt, na hunne terugkomst, de waarde van den geroofden buit in drieën verdeeld, als een aan den eigenaar der praauwen, een aan diegenen, welke hen van rijst enz. voorzien of die hen uitrusten, en een aan de opvarenden.

De reede van *Bauwan* biedt in de Z. W. moesson eene goede ligplaats voor schepen, doch in de N. O. moesson eene mindere goede reede aan, terwijl men aldaar dikwerf door noord-westelijke winden overvallen wordt.

De ankerplaats is in de volgende peilingen: de stad N. 26° W., de berg *Temantangis* Z. 26° W., *Toelaan* - klip Z. 67° W., het zuidwest einde van *Palleangean* N. 60° W.

De *Temantangis*, welke de kennelijkste aller bergen aldaar is, zegt de schrijver *Berghaus*, is een op zich zelf staande piekvormige berg, ten zuid-westen van het fort *Bauwan*. Zuidelijk van denzelven ligt de *Foekij*, minder hoog, doch welke nog een schooner gezigt aanbiedt; op denzelven ligt eene plaats door de inlanders gebouwd. Naar het westen, tusschen de *Foekij* en de *Temantangis* ligt de niet hoog met hout begroeide heuvel *Higang-an*. Oostelijk van de *Foekij* is een bergketen, waarvan de *Talipan* de voornaamste is en die de anderen in schoonheid overtreft, hier is de eenige plaats, waar zich nog olifanten ophouden, en waar jaarlijks door de bevolking eene

groote jagt, ter uitroeijing dezer dieren gemaakt wordt. Op den tamelijk hoogen ronden berg *Dahan*, in het midden der westelijke landengte, is eene plaats gelegen, werwaarts de weg zoo stijl is, dat men trappen in denzelven gehouwen heeft om er op te komen; de bewoners zijn van eenen zeer diefachtigen aard, en bestelen dikwerf hunne niet eerlijker naburen. Tusschen de *Dahan* en de *Temantangis* liggen nog verscheidene bergen.

De vlakten tusschen de bergen zijn bijna allen bebouwd, worden door verscheidene riviertjes, die zich in zee ontlasten, besproeid, en de grond is er zeer vruchtbaar. Langs de kust heeft men op *Soolo* nog verscheidene groote kampongs of plaatsen; binnen in het land zijn de huizen meer verspreid. Verscheidene eilanden der *Soolo*-groep zijn bewoond, doch ook vele derzelve zijn slechts naakte rotsen.

De overige eilanden, welke wegens zeerooverijen het meeste in aanmerking komen, zijn *Balangigni*, *Seassi*, *Tonkele*, *Simoeloe* enz. *Balangigni* is een eilandje in het gezigt van *Soolo* en ten oosten van hetzelve gelegen; het heeft eene langwerpige gedaante, is niet hoog en wordt door ontvlugte gevangenen in grootte vergeleken met *Tanakeke*, *Groot Barring*, en de bevolking geschat op 1000 zielen. Het is geheel omringd van digt op elkander geplaatste palissaden, grooter dan eene manslengte, waarop vele stukken geschut geplaatst zijn. Volgens *Pa-Moelang Daeng* van *Patiero*, en *Labego* van *Bonthain*, heeft hetzelve eene goede reede, welke met een goeden loods voor groote schepen genaakbaar is. Aan den vorst aldaar, in de kampong *Sepang*,

werden de gevangenen dikwerf uitgeleverd. *Tonkele* en *Simoeloe*, ook beide in het gezigt van *Balangigni* en *Soolo*, zijn zeer bevolkt. *Seassi* is een hoog eiland met veel hout en eene aanzienlijke bevolking; het heeft zeer goed drinkwater en is eene voorname stapelplaats der zeeroovers. Op de eilanden *Saboto*, *Batoe-poetie*, *Manoe-manoe*, *Lanon* en *Bangka*, houden de roovers zich tevens dikwerf op, om hunne vaartuigen schoon en wederom gereed te maken.

Het is gewoonlijk tegen het einde der westmoesson, in Februarij en Maart, nadat hunne vaartuigen geheel in gereedheid gebragt en uitgerust zijn, dat zij wederom op roof uitgaan, naar de *Sangnersche* eilanden oversteken, daarna *Bengaren* aandoen, om kondschap te vernemen, en zich langs de noordwestkust van *Celebes* door de geheele Celebesche zee verspreiden, vooral in de wateren bezuiden *Celebes* enz., terwijl ook eenigen zich in de *Molukko's* en op de westkust van *Borneo* ophouden. De zuidoost moesson geeindigd zijnde, keert een gedeelte hunner met den behaalden buit huiswaarts, welken zij tevens hier en daar van de hand zetten, terwijl het andere gedeelte zich naar de schuilplaatsen in onze wateren begeeft, daar hunne vaartuigen schoon maakt en naziet, en zich wederom van levensmiddelen en brandhout voorziet. De vlag van *Soolo* zijn de poorten van *Mekka*, rood op een wit veld.

De *Baselan*-groep bestaat uit het eiland *Baselan*, hebbende eene oppervlakte van plus minus 22 vk. mijlen, en de *Pelas*-eilanden; hetzelve heeft in het midden een bergketen; aan de kust is het laag en digt

met hout begroeid; men vindt er eene groote hoeveelheid timmerhout van zeer goede hoedanigheid.

Wanneer men nu de ligging van den *Solooschen*-Archipel, de natuurkundige gesteldheid, de menigvuldige gevaren en ondiepten in denzelven gelegen, nagaat, dan voorzeker zal men moeten toestemmen, dat het vele moeijelijkheden in zich zal hebben, de zeeroovers aldaar geheel ten onder te brengen. Wel is waar kan men hunne kampongs, welke meestal, op palen gebouwd, aan het strand staan, vernietigen, doch de schakel van eilanden en menigvuldige gevaren maakt het hun gemakkelijk, met hunne ligte vaartuigen te ontvlugten over de ondiepten, waar geen vaartuig van eenig belang passeren kan. Evenwel neemt dit niet weg, dat het hoogst nuttig zou wezen, derwaarts een doelmatig aantal vaartuigen bij voorbeeld: twee stoomschepen, een fregat, een groote brik, eenige ligte vaartuigen en de benoodigde landingstroepen te dirigeren, vóór dat zij van daar vertrekken of wel tegen het einde der oostmoessen, wanneer zij aldaar met hunnen buit terugkeeren. Dit zal hun een gevoeliger slag kunnen toebrengen, dan zij tot nu toe nog immer hebben ondervonden. Bij het doen eener dusdanige expeditie zullen voorzeker *Pa-Moelang Daeng Mahalla* van *Patiero*, *Labego* van *Bonthain*, in 1843 uit de handen der zeeroovers ontvlugt en die verklaard hebben des benoodigd de vereischte aanwijzingen te kunnen doen, alsmede de inlandsche handelaar *Tokea*, die 15 jaren hun gevangene is geweest, en de tot den dwangarbeid veroordeeld gewezen rooverofficier *Saboni* te *Makasser*, welke bij de expeditie in dit jaar tegen de zeeroovers goede diensten

heeft bewezen, te *Magindanao* te huis behoort, en meermalen te *Balangigni* en *Soolo* is geweest, in het doen van aanwijzingen belangrijke diensten kunnen bewijzen. En wanneer van de zijde van het Spaansche bestuur, bij eene dergelijke expeditie, de te *Sambangan* gestationeerde kanonneerbooten, loodsen en visscherlieden, welke voorzeker meerdere locale kennis van de eilanden en vaarwaters aldaar hebben, zich hierbij voegden, dan kon men voorzeker de beste resultaten verwachten; in welk laatste geval, de ligte vaartuigen van hier welligt achterwege zouden kunnen blijven.

Thans is het de vraag, of onze politieke verstandhouding en geslotene overeenkomsten met andere natien gedoogen, onmiddelijke maatregelen te bezigen op het grondgebied van de Sultans van *Soolo* en *Magindanao* om hunne magt zoodanig te fnuiken en hen te straffen voor de bij voortduring plaats gehad hebbende zeerooverijen, dat men voortaan tegen dezelve gewaarborgd kan zijn. Zijn eehter hier geene bezwaren tegen, men beginne dan met *Balangigni*, *Seassi* en andere plaatsen, van waar zij uitgaan, te vernietigen, en doe hun zoo veel mogelijk afbreuk door het vernietigen hunner vaartuigen; men neme *Bauwan* en straffe den Sultan voor zijne handelingen; hij toch is het, die den tirannieken scepter voert, de bron waarvan alles uitgaat; hij rust vaartuigen ter roof uit, gelast zulks aan de eiland-bewoners in de nabijheid, die, van een ander middel van bestaan ontbloot, (dewijl de natuurkundige gesteldheid van vele der kleine eilanden van eenen geheel anderen aard is, dan het door de natuur zoo rijk begaafde *Soolo*,) hiertoe van lie-

verlede overgaan. Hij vooral zal de grootste tuchtiging moeten ondergaan, en men sluite daarna een contract met hem. Of zoude men, voor en aleer tot eene tuchtiging en vernietiging der zeeroovers van den *Soolo*-archipel over te gaan, met den Sultan in onderhandeling moeten treden en voorwaarden bepalen? Mogelijk behoort zulks vooraf te gaan; doch wat kan men daarvan verwachten, van eene bevolking, die zich reeds ruim twee eeuwen bij voortduring met het plegen van zeerooverij en euveldaden heeft bezig gehouden? voorzeker geenen voldoenden waarborg; — en, wanneer men in aanmerking neemt, welken afbreuk zij steeds aan den kleinen handel, visscherij als anderzins hebben toegebragt, — hoe vele menschen reeds door hen zijn weggevoerd, gedoemd tot de slavernij, - hoe vele euveldaden door hen bedreven zijn; zoude men dan niet eene onmiddelijke bestraffing met reden, zonder voorafgaande onderhandelingen, gevoegelijk op hen mogen toepassen? Na deze verrigtingen bestraffe men insgelijks den Sultan van *Magindanao*, vernietige die plaats en sluite eene overeenkomst.

Eene onmiddelijke bestraffing en eene krachtdadige fnuiking hunner magt in hunne nesten zal welligt de zekerste maatregel zijn, om aan hunne rooverijen in onze wateren perk te stellen en hen dusdanig met vrees bezielen, dat zij voortaan van het rooven, hetwelk hun eene gewoonte en behoefte was geworden, zullen afzien; en men mag nagenoeg als zeker aannemen, dat het aantasten en bestraffen van hen in hunne nesten, op eene krachtdadige wijze, eenen onmiddelijken goeden invloed zal hebben op de

overige zeeroovers, zoodat ook zij zullen worden afgeschrikt, de zeerooverij meer uit te oefenen.

Vermetel zoude het van mij zijn, hier naauwkeurig en bepaald op te geven, welke magt er benoodigd zoude zijn, om de zeeroovers van den *Sooloschen-Archipel* en van *Magindanao* te straffen voor hunne wanbedrijven en een gewenscht einde te maken aan hunne rooverijen. De hierboven aangevoerde magt, is alleen, volgens mijne denkbeelden, gebaseerd op de locale kennis van dien Archipel, verkregen uit verscheidene daarover handelende werken, uit de verhooren van uit de handen der zeeroovers ontvlugte lieden en der zeeroovers zelven, in verband gebragt met de denkbeelden en mededeelingen mij in dit jaar gedaan door onderworpene roovershoofden. Ik laat het oordeel daarvan over aan meer deskundigen.

F. A. A. Gregory.
Luit. ter zee.

Batavia,
den 1 Oct. 1844.

MENGELINGEN.

HET DOODENDAL.

I.

De Landroovers.

De krijg had met deszelfs verwoestenden adem, nu eene kwart eeuw geleden, de schoone binnenlanden van het gezegende *Java* nog niet geteisterd, en schijnbaar heerschte rust en vrede in de heerlijke landsdouwen, welke toen nog onverdeeld de magtige regeerders van de sterk bevolkte rijken *Soerakarta* en *Djokjokarta* toebehoorden. Gelukkig in die schijnrust — , want waar is de ware maatschappelijke rust te vinden, wanneer dwang en willekeur de teugels van het bewind in handen hebben, — kende de gedweeë bevolking geene andere zorgen, dan die, welke het uitvloeisel waren harer dagelijksche behoeften of de strekking hadden om te voldoen aan de vaak te bovenmatige eischen harer beheerders, die, slechts door wetten en bepalingen gebonden, welke reeds lang verouderd en daardoor krachteloos geworden waren, paal noch perk stelden aan hunne zich op eigen baat, trotschheid en wellust grondende verderfelijke neigingen. En toch, door tijd en gewoonte aan dien staat van zaken gewend, — door vrees ter neergedrukt en door het stelsel van voorbeschikking zijner godsdienst in ban-